

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 12 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00-TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy hodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00-IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00-FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00-YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich - yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00-PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pyedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00-PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00-SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00-SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar bo'yicha dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga
olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi,
70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Turg'unov Sherzod Abduvositovich</i> FARG'ONA VILOYATI SANOAT KORXONALARINING MODDIY-TEXNIK HOLATI VA ULARNING SANOAT ISHCHILARINING MEHNAT MUHOFAZASIDAGI AHAMIYATI HAQIDA AYRIM FIKR MULOHAZALAR (Farg'ona viloyatida 1950-1970-yillarda chop etilgan vaqtli matbuot nashrlarida e'lon qilingan maqolalar tahlili asosida)	13-19
<i>Qalandarov Hamza Hamroqul o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA YURITGAN ATEISTIK SIYOSATI VA XUDOSIZLAR JAMIYATI FAOLIYATI	20-23
<i>Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich</i> XVIII-XIX ASRLARDA XIVA XONLIGINING ERON VA ROSSIYA BILAN SIYOSIY VA IJTIMOIIY ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR	24-32
<i>Соѳуѳ Паѳнов</i> КАМБАФАЛЛИК ВА УНИ ҚИСҚАРТИРИШ МУАММОЛАРИ	33-42
<i>Abdimov minov Oybek Bektemirovich</i> MARKAZIY OSIYO MINTAQASIGA ILMIY QARASHLAR VA KONSEPTUAL MASALALARNING AYRIM JIHATLARI	43-48
<i>Toshpulatov Nurbek Boboqul o'g'li</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATI BOZORLARI VA KARVONSAROYLARI TARIXI	49-53
<i>Temirova Munira</i> ESKI TERMIZ SIMOBKO'ZACHALARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR	54-58
<i>Sattorova Shahlo</i> SHAYBONIYLAR DAVRIDA JO'YBOR XO'JALARINING BUNYODKORLIK FAOLIYATI	59-63

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Yazdonova Saxiba Kurbanovna</i> KIBERMAKON: TA'LIM, TARBIYA VA IQTISODIY TA'SIR TENDENSIYALARI	64-72
<i>Таниев Аҳмаджон Бахромович</i> ТУРИЗМ, ГЛОБАЛЛАШУВ ВА САВДО: УЛАРНИНГ АТРОФ-МУҲИТГА ТАЪСИРИ	73-82
<i>Ходжаниязов Элбек Сардоревич</i> ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ТУРИЗМ ТРАНСПОРТИ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ ТАҲЛИЛИ	83-93
<i>Raximov Baxromjon Ibroximovich, Ibrohimova Maqsuda Muhammadjon qizi</i> O'ZBEK SANOATINING INNOVATSION TARAQQIYOTI VA IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI	94-99
<i>Ahmedov Adham Djalolovich</i> AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA FUQAROLARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARI FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH	100-105
<i>Ablazov Nurillo Xusanboyevich</i> QURILISH KORXONALARI DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	106-112

<i>Абдурахманов Мухторали</i> ЎУДУДИЙ КЛАСТЕРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БОСҚИЧЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	113-116
<i>Poshokulova Mohigul</i> BILIMLAR IQTISODIYOTINING ZAMONAVIY SHAKLLARI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM TIZIMIDA	117-122
<i>Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH: YANGI IMKONIYATLAR VA TAHIDIDLAR	123-131
<i>Sayfutdinova Nigina Furkatovna</i> O'ZBEKISTONDA INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISH ASOSIY AHAMIYATLARI	132-135
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Shakarov Oybek Xudoyberdi o'g'li</i> O'ZBEK XALQI ETOSFERASIDA KORRUPTION MUNOSABATLAR PAYDO BO'lish SABABLARINING FALSAFIY TAHLILI	136-139
<i>Жўрамуродов Нодир Ғайбуллаевич</i> ЖАДИДЛАР ФАЛСАФАСИДА МИЛЛИЙ ҒОЯ, МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА МИЛЛИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ	140-144
<i>Sayidova Muhabbat G'afforovna</i> GLOBAL AXBOROTLASHUV TENDENSIYALARINING MILLIY VA MA'NAVIY QADRIYATLARGA TA'SIRI	145-149
<i>Kuraxmedov Azamat Erkinovich</i> SAMARQAND JADIDCHILARINING TURKISTON MA'RIFATPARVARLIK FALSAFASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI	150-153
<i>Umarova Feruza Rozibayevna</i> O'ZBEK XALQI MA'NAVIY MADANIYATI RIVOJLANISHINING ASOSIY XUSUSIYATLARI	154-156
<i>Samijonov Azizbek Ismoiljon o'g'li</i> KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING FALSAFIY-KONSEPTUAL TAHLILI	157-161
<i>Begbudieva Parvina Shoxruxovna</i> THE CONTRIBUTION OF MAHMUDHODJA BEHBUDI TO THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM OF TURKESTAN	162-166
<i>Aytbayev Mansurbek Yusupovich</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIY AQL-ZAKOVAT TO'G'RISIDA	167-173
<i>Muslimov Sherzod Akbarovich</i> ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MA'NAVIY MEROSI: JAMIYAT, SIYOSAT VA SHE'RIYAT	174-178
<i>Jantayev Maqsud Ibragimovich</i> MUHAMMAD AL-XORAZMIY: MATEMATIKADAN FALSAFAGACHA BO'LGAN ILMIY IZLANISHLAR	179-184
<i>Norova Malika Fayzulloyevna</i> TASAVVUF TA'LIMOTI VA UNING SAYFIDDIN BOXARZIY DUNYOQARASHIGA TA'SIRI	185-191

<i>Gulova Anorgul Axtamovna</i> O'ZBEKISTONDA ALISHER NAVOIY ASARLARIGA BO'LGAN MUNOSABAT	192-196
<i>Absattorov Baxtiyor Mamarasulovich, Karimova Gulchehra Abdulkarimovna</i> BURCH VA MAS'ULIYAT TUSHUNCHALARINING TARIXIY-NAZARIY, AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TALQINI	197-205
<i>Berdikulov Chingiz Dusmuradovich</i> IJTIMOIY MULOQOT-SHAXS INTELLEKTUAL MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILI	206-211
<i>Mamarasulov Baxriddin Shakasimovich</i> MILLIY-MA'NAVIY YUKSALISH – MAMLAKATIMIZ MA'NAVIY TARBIYA TIZIMINING YANGI STRATEGIYASI SIFATIDA	212-216
<i>Nurmatov Kamaridin Shamsiyevich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA ADOLAT TUSHUNCHASINING O'RNI	217-221
<i>Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGINI TA'MINLASHNING DIALEKTIK TAHLILI	222-228
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Бердиева Мукаррама Анваровна, Чернова Наталья Васильевна</i> СТРАТЕГИИ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	229-234
<i>Жамаҳматов Каромиддин Айнилло ўғли</i> БУРҲОНИДДИН ТЕРМИЗИЙ АСАРЛАРИНИНГ САЛЖУҚИЙЛАР ДАВРИДА ЯРАТИЛГАН ТАСАВВУФИЙ МАНБАЛАРГА ТАЪСИРИ	235-243
<i>Temirova Aziza Muzaffarovna, Uralova Oysulov Poyan qizi</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA “KO'K” SIFAT BELGISINING SEMANTIKA XUSUSIYATLARINING TADQIQI	244-247
<i>Mansurova Mohinur Akmal qizi</i> HAJVIY TAFAKKUR TABIATI – SATIRA VA YUMOR TUSHUNCHASI	248-252
<i>Яркулова Фотима Усмановна, Исломов Марьям</i> ИМЕННОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ В ПОВЕСТЯХ И.С.ТУРГЕНОВА	253-257
<i>Murodova Muqadas Ikromovna</i> XX ASR INGLIZ VA O'ZBEK ADABIYOTIDA YARATILGAN SATIRIK ASARLAR TADQIQI	258-263
<i>Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna</i> O'ZBEK ADABIYOTIDA LATIFA JANRI TARAQQIYOTI VA TAHLILI	264-268
<i>Davronov Shexroz Abrorovich</i> OG'ZAKI TARJIMA VA UNDA KOMPRESSIYANING ROLI	269-273
<i>Begmatov Azizbek Tursunbayevich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI ONOMASTIK BIRLIKLAR TADQIQI	274-280
<i>Ibragimova Moxiraxon Anvarovna</i> NUTQIY AKTLAR TASNIFI	281-285
<i>Расулова Истода Абдулатифовна</i> К ПРОБЛЕМЕ ДЕФИНИЦИИ ЯЗЫКОВЫХ УНИВЕРСАЛИЙ: ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВАРИАНТНЫХ СВОЙСТВ В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ ВАРИАТИВНОСТИ	286-293

<i>Obidova Go'zalxon Ma'rufjon qizi</i> O'ZBEK TILIDA OMAD VA OMADSIZLIKNI NOMLOVCHI LEKSIK VA FRAZEOLGIK BIRLIKЛАR	294-299
<i>Furkatova Maxliyo To'liqin qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI SHAXS-SON KATEGORIYASI	300-309
<i>Baxramov Xabibillo Sadikovich</i> INGLIZ TILIDA "POISON-ZAHAR" KONSEPTINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	310-315
<i>Тухтаев Сирожиддин Тошпўлатович</i> ПАРЕМИОЛОГИЯДА САХИЙЛИК КОНЦЕПТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ	316-323
<i>Qiyomov Shohabbosxon Sharofiddin o'g'li</i> XATTOTLIK SAN'ATINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	324-327
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING PSIXOLOGIK, IJTIMOIIY VA EKZISTENSIAL ASPEKTLARI	328-331
<i>Qayumova Mohinur Murodullayevna</i> LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «STEP» IN THE ENGLISH LANGUAGE	332-337
<i>Sayipova Dilafruz Rahimovna</i> O'ZBEK NASRI TARAQQIYOTIDA "BOBURNOMA"NING AHAMIYATI	338-342
<i>Diyarov Akmal To'liqin o'g'li</i> INGLIZ TILIDAGI BOG'DORCHILIK TERMINLARINING GENETIK-ETIMOLOGIK TAVSIFI	343-348
<i>Атаназарова Шохида Бахрамовна</i> РЕКЛАМАДА ИЛЛОКУЦИЯ ВА ПЕРЛОКУЦИЯНИНГ АМАЛГА ОШИШИДА БИЛБОРДЛАРНИ АҲАМИЯТИ (РЕКЛАМА БАННЕРЛАРИ МИСОЛИДА)	349-353
<i>Mamadqulova Kamila Abduxoliqovna</i> ANCIENT EGYPTIAN LITERATURE: THE OLD, MIDDLE AND NEW KINGDOMS	354-364
<i>Alimova Dilrabo</i> SHARQ ADABIYOTIDA QASIDANING TARIXIIY TAKOMILI	365-373
<i>Abduqaxxorova Nargiza Rustamovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TADQIQI	374-379
<i>Курбонова Нодира Розиковна, Пулатова Сабина Шарифовна</i> ЛИТЕРАТУРНИЙ АНАЛИЗ ТЕМЫ УТРАЧЕННОЙ РОДИНЫ В РОМАНЕ ВЛАДИМИРА НАБОКОВА «МАШЕНЬКА»	380-390
<i>Khamidov Tohirjon Olmos ogli</i> ANALYSIS OF TYPES OF ENGLISH PHRASAL VERBS ACCORDING TO THE STRUCTURE	391-396
<i>Umurzakova Kommuna Xursanovna</i> O'ZBEKISTON IJTIMOIIY TARMOQLARIDA YOSHLAR NUTQIDAGI O'ZGARISHNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI	397-402
<i>Habibullayeva Shoirа Shukurillayevna</i> ONA TILI DARSIDA GAP BO'LAKLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH METODIKASI	403-406

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Imomov Nurillo Fayzullayevich

TA'MINLOVCHI TO'LOV – MAJBURIYATLARNI TA'MINLASHNING

YANGI USULI SIFATIDA 407-414

Салаев Нодирбек Сапарбаевич

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИДА ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ: МОҲИЯТИ,

ТУРЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 415-431

Ходжиев Юнус Мухитдинович

МУЛК ҲУҚУҚИ БЕКОР БЎЛИШИНING ШАХС ИХТИЁРИГА БОҒЛИҚ БЎЛМАГАН

АСОСЛАРИНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ 432-436

Сайдивалиева Хуршида

БОЛАЛАРНИ ОИЛАГА ТАРБИЯГА БЕРИШ ЮЗАСИДАН ВУЖУДГА КЕЛУВЧИ

МУНОСАБАТЛАРНИ КЕЛИШУВЛАР АСОСИДА ТАРТИБГА СОЛИШ

МАСАЛАЛАРИ 437-445

Muqimov Bobur

THE LEGAL NATURE OF E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 446-451

Raimova Nargiza Doroyevna, To'uchiyeva Bahora Otabekovna

PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS 452-459

Чориева Хуршидабону Хуррам қизи

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ

ҲУҚУҚЛАРИ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

ИСТИҚБОЛЛАРИ 460-468

Toshkanov Nurbek Bahriddinovich

UNDIRUVNI INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA BO'LGAN HUQUQLARGA QARATISHNING

AYRIM FUQAROLIK-HUQUQIY MASALALARI 469-478

Kubaeva Ismigul Farxod qizi

CHALLENGES OF BLOCKCHAIN TO LAW AND STATE 479-484

Юсупов Ўктамбой Абсаматович

ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ КОРРУПЦИЯВИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИККА ҚАРШИ

КУРАШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

ИСТИҚБОЛЛАРИ 485-491

Баходирова Сабина Улугбек кизи

РОЛЬ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ КВАЛИФИКАЦИИ УМЫШЛЕННОГО ТЯЖКОГО ТЕЛЕСНОГО

ПОВРЕЖДЕНИЯ 492-503

Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТИТУТА ХОДАТАЙСТВ КАК СПОСОБ

ЗАЩИТЫ ПРАВ УЧАСТНИКОВ НА ДОСУДЕБНОМ ЭТАПЕ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА

РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 504-508

Ibrohimov Behzodbek Bahromjon o'g'li

O'ZBEKISTONDA MOLIVAVIY HUQUQIY MUNOSABATLAR ASOSI VA AHAMIYATI 509-520

To'uchiyeva Bahora Otabekovna, Raimova Nargiza Doroyevna

PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL

NETWORKS 521-528

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> SPORT MASHG'ULOT JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YO'LLARI VA TAMOYILLARI	529-539
<i>Urazkulova Anna Vitalyevna</i> OLIY TA'LIMDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING TOPSHIRIQLARINI ILMIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI	540-545
<i>Қаршиева Дилбар Эшпулатовна</i> ПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИДА МАЛАКАВИЙ АМАЛИЁТНИНГ ЎРНИ	546-550
<i>Ajiyeva Muxabbat Baxtibayevna</i> KIMYO FANI BO'YICHA MASHG'ULOTLARNI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA TASHKIL ETISH	551-555
<i>Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna</i> O'QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHDA QIYOSIY TAHLIL: JARAYON VA FAOLIYATLI YONDASHUV	556-564
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> SHIFTING THE FOCUS OF CORPUS LINGUISTICS FROM RESEARCH TO CLASSROOM PRACTICE	565-570
<i>Акрамова Умеда Салиевна</i> ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИКТ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С НЕРУССКИМ ЯЗЫКОВЫМ ФОНОМ	571-582
<i>Abdusattarova Zaynab Abdujalil qizi</i> МАТЕМАТИКА FANINI LOYIHAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYASI ORQALI O'QITISH ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA XXI ASR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	583-590
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> SHAXMAT O'YINI ORQALI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	591-595
<i>To'xtayev Hasan Toshpo'latovich</i> ZAMONAVIY MAKTAB O'QUVCHILARINI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA KOGNITIV- PSIXOLOGIK TO'SIQLARNING TA'SIRI	596-599
<i>Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich</i> JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	600-607
<i>Rahimova Dilshoda Baxriddinovna, Turatosheva Sadoqat Raxmatullayevna</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH (SOTSIOLOGIK TAHLIL)	608-615
<i>Мадаминова Наргизахон Жахонгир қизи</i> МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРГА МОСЛАШТИРИЛГАН ВИРТУАЛ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ	616-619
<i>Qodirov Xasanboy Oribjonovich</i> RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TEXNIKA OLIY TA'LIM SOHASI MUTAXASSISLARDA KASBIY-IJODIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	620-526

<i>Aliyeva Iroda Otabek qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIMGA XORIY TAJRIBASINI QO'LLASH BO'YICHA MAVJUD TA'LIM TALABLARINING TASNIFI YUZASIDAN TAHLILLAR	627-631
<i>Ro'zimurodov Ilyos Azamat o'g'li</i> O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARINING CHOLG'USHUNOSLIKKA OID NAZARIYALARI: ABU NASR FOROBIYNING MUSIQIY TADQIQOTLARI	632-636
<i>Yaxshiboyeva Shahnoza Bahodir qizi</i> JAHON AXBOROT RESURSLARI ORQALI TALABALARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI	637-642
<i>Салиев Улугбек, Салиева Нигора</i> ОБЩЕНИЕ МЕДИЦИНСКОГО РАБОТНИКА: РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ В ПРАКТИКЕ	643-648
<i>Маматкулова Угилжон Эшмирза кизи, Абдуллаева Дилбар Алимбаевна</i> МЕТОДИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПЛАТФОРМА ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА, ИЗУЧАЮЩИХ АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК, И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ	649-655
<i>Муминова Офтобхон Каримовна</i> ИСТОРИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНЕ: ОТ АНТИЧНОСТИ ДО СОВРЕМЕННЫХ ТЕРМИНОВ	656-661
<i>Ахмедова Уктамхон</i> РОЛЬ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАНЯТИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ	662-667
<i>Sattarova Markhabo Raxmonkulovna</i> TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH	668-672
<i>Nuriddinova Robiya Bekjonaliyevna</i> MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MATEMATIKA MASHG'ULOTLARINING UZVIYLIGINI TA'MINLASH YO'NALISHLARI	673-678

12.00.00-YURIDIK FANLAR – LAW

Received: 30 November 2024

Accepted: 5 December 2024

Published: 15 December 2024

Article / Original Paper

SECURITY PAYMENT – A NEW METHOD OF SECURING OBLIGATIONS

Imomov Nurillo Fayzullayevich

Head of the Department of Civil Law

Tashkent State University of Law, PhD in Law, Professor

E-mail: nurillo_1212@mail.ru

Abstract. The increasing complexity of economic relations and the evolving functions of money and payments naturally impact civil-law constructs and mechanisms. Particularly, in addition to money's primary role as a means of payment, the emergence of its function as a tool for securing the fulfillment of obligations highlights the need to develop legal norms for a new type of security widely applied in contractual legal relations.

Keywords: obligation, creditor, debtor, methods of securing the fulfillment of obligations, accessory obligation, security payment, pledge, suretyship, retention.

**TA'MINLOVCHI TO'LOV – MAJBURIYATLARNI TA'MINLASHNING YANGI
USULI SIFATIDA**

Imomov Nurillo Fayzullayevich

Toshkent davlat yuridik universiteti

Fuqarolik huquqi kafedrasi mudiri, y.f.d. prof.

Annotatsiya. Iqtisodiy munosabatlarning murakkablashuvi, pul va to'lovlarning funksiyalari o'zgarib borishi o'z-o'zidan fuqarolik-huquqiy konstruksiyalari va mexanizmlarga ham ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, pulning asosiy to'lov vositasi funksiyasiga qo'shimcha ravishda majburiyatlarni bajarilishini ta'minlashning funksiyasining yuzaga kelganligini va shartnomaviy-huquqiy munosabatlarda keng qo'llanilishi ta'minlashning yangi turiga nisbatan huquqiy normalarni shakllantirish zaruratini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: majburiyat, kreditor, qarzdor, majburiyatlarning bajarilishini ta'minlash usullari, aksessor majburiyat, ta'minlovchi to'lov, garov, kafillik, ushlab qolish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I12Y2024N59>

Kirish. Ta'minlovchi to'lov huquqiy termin sifatida fuqarolik muomalasida eng keng tarqalgan va asosan ijara munosabatlarida, shuningdek, turar joylarni ijaraga berishda qo'llaniladi (u asosiy va oldindan tuzilgan shartnomalar doirasida bir xil darajada keng qo'llaniladi). Uning qo'llanilishi mohiyati shundan iboratki, ijarachi (ijarachi) tomonidan ijaraga beruvchiga (ijaraga beruvchi) muayyan pul mablag'lari to'lanadi, bu mablag'lar asosiy majburiyatni bajarmaslik yoki noto'g'ri bajarish holatida saqlanadi, bu esa to'lov shartlarini buzish, shartnomaviy majburiyatni bir tomonlama bekor qilish yoki, agar shunday ta'minlash to'lovi oldindan tuzilgan shartnoma doirasida nazarda tutilgan bo'lsa, asosiy shartnomani

tuzmaslik kabi holatlarga tegishli bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, ta'minlash to'lovidan majburiyatlar ijrosini ta'minlashning mustaqil usuli sifatida foydalanishning qonuniyligi hali ham ko'plab savollarni keltirib chiqaradi [1, C 48].

Metodologiya. Yuridik adabiyotlarda majburiyatning bajarilishini ta'minlash usuli sifatida ta'minlovchi to'lovining ikkita asosiy xususiyatini ajratish taklif etiladi: ta'minlashni taqdim etilishining asosiy majburiyatiga bo'ysunishi; qarzdor tomonidan majburiyat buzilgan taqdirda kreditorning ta'minlash hisobidan majburiyat bajarilishiga erishilishi [2, C. 145–158]. Shu bilan birga, ushbu belgilar majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning boshqa usullarining huquqiy konstruksiyalariga nisbatan ham qo'llaniladi, masalan, depozit, garov va boshqalar. Xususan, bu yerda asosiy majburiyat va ta'minlashdan kelib chiqadigan majburiyat to'g'risidagi kelishuvlarning o'zaro nisbati to'g'risidagi qoidalarga e'tibor qaratish lozim bo'ladi (FKning 259-moddasi ikkinchi-uchinchi qismlari). Bu shuni anglatadiki, fuqarolik huquqi nazariyasi darajasida ta'minlovchi to'lovni tegishli huquqiy konstruksiyalardan ajratishga imkon beradigan asosli va o'ziga xos belgilar hali ham mavjud emas. Ushbu tezisning ifodalanishi qurilish uchun mablag' yig'ish bo'yicha dastlabki kelishuv bo'yicha ta'minlovchi to'lovni qo'llash imkoniyati bilan bog'liq tortishuvlar [3, C. 65–68] va ushbu vaziyatda aniq ta'minlash funksiyasi mavjud emasligi sababli ta'minlovchi to'lovni qo'llash mumkin emas [4, C. 15–21] degan xulosa bo'lishi mumkin.

Muhokamalar. Yuqorida keltirilgan tahlillar, ta'minlovchi to'lov majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning mustaqil usuli sifatida tan olinishi mumkin, degan xulosaga kelishga imkon beradi, agar uni "majburiyatlarni bajarish uchun maxsus tartibni o'rnatish uchun mo'ljallangan" tegishli huquqiy konstruksiyalardan ajratib olishga imkon beradigan huquqiy belgilar aniqlansa [5, C 680]. Dogmatik (formal-yuridik) tadqiqot usulidan foydalanish orqali ta'minlovi to'lovga xos bo'lgan huquqiy xususiyatlarni o'rnatish muammosini hal qilish doirasida bunday xususiyatlarni quyidagilarini ajratish mumkin:

Birinchidan, ta'minlovchi to'lov cheklangan ta'minlash doirasiga ega. Bunda gap faqat qarzdorning pul majburiyatlarini, ya'ni ham asosiy, ham qo'shimcha majburiyatlarini ta'minlash haqida ketmoqda. Asosiy majburiyatlar shartnoma talablari uchun pul summasini to'lash bilan bog'liq, qo'shimcha majburiyatlar zararni qoplash va asosiy shartnoma majburiyati bajarilmagan yoki lozim darajada bajarilmagan taqdirda jarima to'lash bilan bog'liq. Shu nuqtai nazardan ta'minlovchi to'lovi, masalan, zarar yoki asossiz boylik orttirish natijasida shartnomaviy bo'lmagan majburiyatni ta'minlay oladimi, degan savol yuzaga keladi. Agar fuqarolik huquqining asosiy tamoyillaridan birini – ruxsat etilgan yo'nalishni asos qilib olsak, taqiqlanmagan hamma narsaga ruxsat berilsa, bu o'rinda hech qanday to'siqlar bo'lmaydi. Bundan tashqari, agar dastlab fuqarolik huquqbuzarligi bo'lgan jarimalar va yo'qotishlar miqdorini ta'minlash mumkin bo'lsa, unda huquqbuzarlik bilan bog'liq holda yuzaga keladigan oldindan va shartnomaviy bo'lmagan majburiyatlarni ta'minlash mumkindir. Bu, shuningdek, ta'minlovchi to'lov kelajakda yuzaga keladigan majburiyatni ta'minlashi mumkin bo'lgan qoidalarga mos keladi.

Ikkinchidan, ta'minlovchi to'lov taraflar o'rtasidagi kelishuv asosida yuzaga keladi. Shu bilan birga, qonun chiqaruvchi bunday kelishuvning shakli va mazmunini belgilamaydi. Agar ta'minlovchi to'lov miqdori shartnoma majburiyatining bajarilishi bilan hisobga olinishi kerak deb hisoblansa va agar majburiyat bajarilmagan bo'lsa, unda ta'minlovchi to'lov qaytarilishi lozim, bunda ta'minlovchi to'lov miqdori yozma ravishda qayd etilishi zarur. Aks holda,

tomonlar isbotlashda qiyinchiliklarga duch kelishadi, chunki ta'minlovchi to'lov shartnomasining o'zi bitimdir. Agar bunday bitim og'zaki ravishda amalga oshirilsa, u holda ta'minlovchi to'lov to'g'risidagi kelishuv tuzilishi va ijro payti, qoida tariqasida, bir-biriga to'g'ri keladigan bitimlarga taalluqli hisoblanmaydi. Boshqa tomondan, bunday bitimning huquqiy tabiati aniqlanmagan, ya'ni uni shartnoma deb hisoblash mumkinmi, degan savol yuzaga keladi. Ijobiy qaror qabul qilingan taqdirda, bitim mazmunida muhim shartlarni ta'minlash, oferta va aksept haqida gapirish kerak. Ammo ta'minlovchi to'lov bitimini qaysi shartnomalar guruhiga kiritish kerak, bunday bitimning predmeti nima, qaysi paytdan tuzilgan deb hisoblanadi – bu hal qilishni talab qiladigan masalalar sirasiga kiradi. Hozircha bunday bitim shartli deb hisoblash mumkin.

Uchinchidan, ta'minlash shartnoma bo'yicha boshqa tomon foydasiga pul summasini depozit qilish orqali amalga oshiriladi va bu miqdor shartnoma majburiyatini bajarish uchun hisobga olinadi. Ta'minlovchi to'lovi shartnoma tuzilganligining isboti bo'lib xizmat qilishini ko'rish oson, ya'ni, agar asosiy shartnoma og'zaki tuzilgan bo'lsa, u dalil vazifasini bajarishi mumkin. Bundan tashqari, ta'minlovchi to'lov ham to'lov funksiyasiga ega. Shu bilan birga, qonun chiqaruvchi pul miqdorini aniq kimga – kreditorga yoki uchinchi shaxsga, masalan, kreditor foydasiga omonat ochish orqali bankka, notarius depozitiga va hokazolarga o'tkazish kerakligini aniq belgilamaydi. Bu amalda huquqni muhofaza qilishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin, chunki agar kreditor manfaatlari uchun uchinchi shaxsga ta'minlovchi to'lov amalga oshirilsa, unda kreditor va uchinchi tomon o'rtasidagi munosabatlarni, ya'ni qarzdor tomonidan ta'minlovchi to'lovni ijro etishning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish lozim.

To'rtinchidan, asosiy majburiyat bekor qilingandan so'ng, agar shartnomada boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, ilgari kiritilgan summa miqdorida ta'minlovchi to'lov ham qaytarilishi lozim. E'tibor qaratish zarurki, ta'minlovchi to'lovining vujudga kelish asoslari to'g'risida gapirganda, "kelishuv" terminidan foydalanish va qaytarish miqdorini aniqlashda biz "shartnoma" terminidan foydalanish o'rinli bo'ladi. Bu borada noaniqlik mavjud. Chunki mumkin bo'lgan qaytarib berish miqdori ta'minlovchi to'lovning vujudga kelishi to'g'risidagi dastlabki shartnomada belgilanishi lozim yoki asosiy majburiyatning yuzaga kelishi to'g'risidagi dastlabki shartnomada ta'minlovchi to'lovni qaytarish miqdori ko'rsatilishi zarur. Bundan tashqari, shartnomada nazarda tutilgan ta'minlovchi to'lov miqdori bo'yicha foizlarni hisoblash imkoniyatiga qarab, bunday to'lov foizli yoki foizsiz bo'lishi mumkinligini yodda tutish zarur. Shuning uchun, yana, foiz ta'minlovchi to'lov kelishuvida yoki asosiy shartnoma shartlarida ifodalanishi borasida noaniqliklar mavjud.

Natijalar. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, majburiyatning bajarilishini ta'minlash usuli sifatida ta'minlovchi to'lov konstruksiyasi quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi lozim: 1) ikki tomonlama shartli haq evaziga tuziladigan (agar tomonlar tijorat tashkilotlari bo'lsa va ularning majburiyatlari tadbirkorlik faoliyati bilan bog'liq bo'lsa) yoki tekinga tuzilgan bitim; 2) bunday harakatlar ixtiyoriy va bitta maqsadga qaratilgan – kreditorga daliliy va to'lov funksiyalarini bajaradigan qisman pul mablag'larini kiritish orqali pul majburiyatining bajarilishi to'g'risida kafolatlar berish; 3) ta'minlovchi to'lov yuzaga kelishi uchun asos yozma shartnoma hisoblanadi, asosiy shartnoma yoki mustaqil shartnoma qismi asosiy shartnoma muvofiq tuzilgan va uning majburiy ilova bo'lishi mumkin. Belgilangan asosiy xususiyatlar ko'p jihatdan zakalat, neustkoyka to'g'risidagi kelishuv va majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning boshqa usullariga o'xshaydi. Shu munosabat bilan biz tanlangan xususiyatlarni

ta'minlovchi to'lovning tegishli huquqiy konstruksiyalar bilan o'zaro bog'liqligi jihatidan ochib berishga harakat qilamiz.

Birinchidan, ta'minlovchi to'lovni zakalat (bo'nak)dan farqlash kerak. Ularning umumiy tomoni shundaki, ular isbotlovchi va to'lov funksiyalarini bajaradi hamda qarzdorning harakatlari uchun yagona modelni belgilaydi: tomonlarning kelishuviga ko'ra pul majburiyatini bajarish hisobiga ma'lum pul miqdorini kiritish. Biroq, zakalat va ta'minlovchi to'lov o'rtasida quyidagi farqlarni ajratish mumkin:

a) ta'minotning hajmi va sohasi turlicha (zakalat faqat asosiy shartnomadan kelib chiqadigan pul majburiyatini ta'minlaydi, ta'minlovchi to'lov esa — asosiy shartnomadan kelib chiqadigan pul majburiyati, zarar va neustoyka miqdorini, shuningdek qonun shartnomadan tashqari majburiyatlarni ta'minlashni taqiqlamaydi);

b) asosiy majburiyat bilan nisbatan ta'minlash vaqti turlicha (zakalat faqat allaqachon yuzaga kelgan asosiy shartnoma majburiyatini ta'minlaydi, ta'minlovchi to'lov esa kelajakdagi shartnoma majburiyatini ham ta'minlashi mumkin);

v) pul summasining asosiy majburiyatni bajarish hisobiga hisoblanish shartlari turlicha (zakalatda pul summasi avtomatik ravishda hisoblanadi, ta'minlovchi to'lov esa faqat shartnomada ko'zda tutilgan holatlar yuzaga kelganda bajarish hisobiga hisoblanadi).

Ikkinchidan, ta'minlovchi to'lovni neustoykadan farqlash kerak. Ularning umumiy tomoni shundaki, ular tomonlarning yozma kelishuvi bilan o'rnatilishi mumkin va pul majburiyati summasiga foizlarni nazarda tutishi mumkin. Shu bilan birga, ta'minlovchi to'lov va neustoyka o'rtasida quyidagi farqlar mavjud:

a) kelishuvning yozma shakliga rioya qilmaslikning turli oqibatlari (neustoyka holatida kelishuv haqiqiy emas, ta'minlovchi to'lovda esa, aksincha, isbotlash qiyinchiligi yuzaga keladi, lekin bu haqiqiy emaslikka olib kelmaydi);

b) pul summasini to'lash vaqti va miqdori turlicha (neustoyka faqat huquqbuzarlik fakti aniqlanganda va tomonlar kelishuvi yoki qonun bilan belgilangan miqdorda undiriladi, ta'minlovchi to'lov esa huquqbuzarlik sodir etilmagan paytda kiritiladi va asosiy pul majburiyatiga nisbatan foizlar miqdori umuman belgilanmagan bo'lishi mumkin);

v) foizlarning tabiati turlicha (neustoykada foizlar jarima xarakteriga ega va ularni to'lash fuqarolik-huquqiy javobgarlikning jarima funksiyasini amalga oshirish bilan bog'liq, ta'minlovchi to'lovda esa foizlar kompensatsion xarakterga ega, chunki qarzdorning qonuniy xulq-atvori paytida undiriladi) [6, C. 24-27].

Shunday qilib, asosiy majburiyatning bajarilishini ta'minlash usuli sifatida ta'minlovchi to'lov konstruksiyasining tahlili uning mustaqilligi haqida xulosa chiqarishga imkon beradi. Ta'minlovchi to'lovni neustoyka yoki zakalatga keltirib chiqarish noo'rin deb tan olinishi kerak. Huquqni qo'llash amaliyoti qanday shakllanishi — yaqin vaqt masalasi. Shu bilan birga, sivilistik nazariya darajasida taklif etilgan majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning ushbu usulini boshqa usullardan farqlash mezonlari, shuningdek yuridik texnikaning nomukammalligi, bizning fikrimizcha, ta'minlovchi to'lovlarga doir fuqarolik qonunchiligini ishlab chiqishda hisobga olinishi kerak.

Fuqarolik huquqi nazariyasi darajasida ajratib ko'rsatilgan ta'minlovchi to'lov konstruksiyasining belgilari muhim amaliy ahamiyatga ega. Huquqni qo'llash jarayonida, agar ajratilgan belgilar e'tiborga olinmasa, ayrim xo'jalik yurituvchi subyektlarning manfaatlari yo'lida ta'minlovchi to'lov majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning boshqa usuli bilan

almashtirilishi xavfi mavjud. Boshqa tomondan, majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning ko'rib chiqilayotgan usuli belgilarini aniq tushunish subyektlar o'rtasida nizo yuzaga kelgan holda vujudga kelgan munosabatlarni to'g'ri malakalashni oldindan belgilab berishi, shuningdek fuqarolik-huquqiy normalarni to'g'ri qo'llashga ko'maklashishi kerak.

Ta'minlovchi to'lov majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning mustaqil usuli hisoblanadi, bu esa FKda nomlangan boshqa usullar bilan o'xshash xususiyatlarga ega bo'lishini istisno qilmaydi. Yuridik adabiyotlarda ta'minlovchi to'lovni ko'pincha garov va zakalat bilan taqqoslashadi. Masalan, B.M.Gongalo yozishicha, "ta'minlovchi to'lov konstruksiyasi garov va zakalat bilan ba'zi o'xshashliklarga ega" [7, C. 12]. V.G.Golubsov ta'kidlaydi: "fuqarolik muomalasi ishtirokchilari majburiyatlarning bajarilishini ta'minlash usullari ro'yxatining ochiqqligini va shartnomada yangi ta'minlash usulini o'rnatish imkoniyatini nazarda tutuvchi dispozitiv normani e'tiborga olgan holda, zakalatdan jiddiy farq qiladigan ta'minlovchi to'lovdan faol foydalanganlar" [8, C. 18].

Haqiqatan ham, yuqorida ko'rsatilgan belgilarni hisobga olgan holda, ta'minlovchi to'lov konstruksiyasi ko'p jihatdan zakalatga o'xshash. Fuqarolik huquqi nazariyotchilari orasida ta'minlovchi to'lovni u bilan juda o'xshash bo'lgan zakalat institutidan farqlashning aniq mezonlari yo'qligi tufayli bahs-munozara yuzaga kelgan.

Majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning asosiy usullari, jumladan zakalat va ta'minlovchi to'lov ham, kreditor manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan maxsus sun'iy mexanizmlar va huquqiy konstruksiyalar bo'lib, ular qarzdor va kreditor o'rtasidagi ma'lum majburiyat-huquqiy munosabatga bog'langan. Bular kreditorga (ta'minlangan tomonga) qarzdor (majbur tomon) tomonidan majburiyatning lozim darajada bajarilishi bo'yicha qo'shimcha kafolatlar beradi, qarzdor esa, o'z navbatida, unga nisbatan kelishilgan choralarni qo'llash tahdidi ostida ushbu majburiyatni bajarishga rag'bat, turtki oladi. Ta'minlashning barcha usullari ta'minlash choralarining tabiatiga mos kelishi kerak va faqat shu asosda bunday deb tan olinishi mumkin.

Fuqarolik qonunchiligiga ta'minlovchi to'lovni majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning mustaqil usuli sifatida kiritilishidan oldin shartnomaviy munosabatlarda ta'minlovchi to'lovning keng tarqalishi uning sud amaliyoti darajasida tan olinishiga olib keldi. Iqtisodiy sudning qarorida ko'rsatilishicha, ta'minlovchi to'lov majburiyatlarning bajarilishini ta'minlashning boshqa usuli hisoblanadi va zakalat xususiyatlariga ega. Sudning FKning 311-moddasi birinchi qismiga havola qilgan fikriga ko'ra, ham ta'minot badali, ham zakalat shartnomaning bajarilishini ta'minlash uchun shartlashuvchi tomonlarning biri tomonidan boshqasiga beriladigan pul summasidir. Ta'minot badali va zakalatning asosiy maqsadi majburiyatning bajarilmasligining oldini olishdir. Shunday qilib, ta'minot badali faqat ta'minlash funksiyasi qismida zakalat belgilariga ega, lekin to'liq ma'noda zakalat emas.

Birinchi navbatda, ta'minlovchi to'lov va zakalat majburiyatning vujudga kelish asosi bo'yicha o'xshashdir, chunki ham ta'minlovchi to'lov, ham zakalat shartnomadan kelib chiqadi. FKning 353-moddasiga ko'ra, shartnoma deb ikki yoki bir necha shaxsning fuqarolik huquq va majburiyatlarini belgilash, o'zgartirish yoki bekor qilish to'g'risidagi kelishuvi tan olinadi. Mos ravishda, shartnoma yuridik fakt sifatida shartnomaviy huquqiy munosabatlarning, ya'ni ikki yoki bir necha tomonning kelishuvi bilan belgilangan huquqiy munosabatlarning vujudga kelish asosi bo'lib xizmat qiladi.

Ta'minlovchi to'lov va zakalat qarzdorning harakatlari uchun yagona modelni belgilaydi: tomonlarning kelishuviga ko'ra pul majburiyatini bajarish hisobiga ma'lum pul miqdorini kiritish. Ta'minlovchi to'lov va zakalat ular bajaradigan ta'minlash, isbotlash va to'lov funksiyalari bo'yicha o'xshashdir. V.V.Akinfiyeva ushbu majburiyatlarni ta'minlash usullarining funksional o'xshashligini faqat ta'minlash va isbotlash funksiyalariga nisbatan qayd etadi [8, C. 82]. O.G.Yershov umumiy belgi sifatida to'lov funksiyasining bajarilishini ham ajratib ko'rsatadi [9, C. 26].

Birinchi navbatda, zakalat kelgusida majburiyatni o'rnatish bo'yicha majburiyatning bajarilishini ta'minlashga qaratilgan bo'lsa, ta'minlovchi to'lov asosiy majburiyat mazmunining o'zining lozim darajada bajarilishini kafolatlaydi. Bundan tashqari, shartnomada nazarda tutilgan holatlar yuzaga kelganda, ta'minlovchi to'lov tegishli majburiyatning bajarilishi hisobiga hisoblanadi. Agar ular to'xtatilgan yoki shartnomada belgilangan muddatda yuzaga kelmagan bo'lsa, ta'minlovchi to'lov qaytarilishi kerak, bunda tomonlar o'z kelishuvlari bilan boshqacha tartibni, masalan, to'lovni to'liq bo'lmagan miqdorda qaytarishni nazarda tutishlari mumkin. Zakalat esa ikki barobar miqdorda qaytariladi. Ta'minlovchi to'lovni uni olgan tomonda to'liq miqdorda qoldirishni ham nazarda tutish mumkin (bu qismda u zakalat bilan mos keladi).

Farqni majburiyat ta'minoti obyekti bo'yicha ham ajratish mumkin. Shunday qilib, FKning 311-moddasiga ko'ra, zakalat faqat pul shartnoma majburiyatini ta'minlashi mumkin, chunki zakalat shartlashuvchi tomonlarning biri tomonidan shartnoma bo'yicha undan tegishli bo'lgan to'lovlar hisobiga boshqa tomonga berilishi mumkin. Ta'minlovchi to'lov har qanday pul majburiyatini, shu jumladan salbiy, kelgusidagi majburiyatni ham ta'minlashi mumkin. Bundan kelib chiqadiki, ta'minlovchi to'lovning ta'minot obyektidan kelib chiqqan holda qo'llanish sohasi, faqat mavjud pul shartnoma majburiyatini ta'minlashga mo'ljallangan zakalatnikiga qaraganda kengroq.

Zakalat va ta'minlovchi to'lov faqat pul shartnoma majburiyatlarini ta'minlash uchun qo'llaniladi. Biroq ta'minlovchi to'lov va zakalatning predmeti farq qiladi, chunki ta'minlovchi to'lov sifatida nafaqat pul summasi, balki pulsiz shakllar ham, masalan: obligatsiyalar, aksiyalar, boshqa qimmatli qog'ozlar yoki tur belgilari bilan belgilangan narsalar ham ishlatilishi mumkin. FKning 311-moddasiga ko'ra, zakalat predmeti sifatida faqat pul summasi chiqishi mumkin.

Sudlar ushbu talabni zakalatning ta'minlash turi sifatidagi tabiati bilan oldindan belgilangan deb baholaydilar. Bundan tashqari, zakalat sifatida kiritiladigan pul mablag'lari, odatda, ko'paytirilishi yoki kamaytirilishi mumkin emas, buni tomonlarning kelishuviga ko'ra o'zgartirilishi mumkin bo'lgan ta'minlovchi to'lov haqida aytib bo'lmaydi, masalan, sud amaliyotiga ko'ra kontragent, agar ilgari kiritilgan to'lov yetarli bo'lmasa, ma'lum summani "qo'shimcha kiritishi" mumkin.

Zakalatdan farqli o'laroq, ta'minlovchi to'lov ta'minlanayotgan manfaat nuqtai nazaridan "kreditorga foydali" bitim hisoblanadi, chunki zakalat kreditor va qarzdor manfaatlarini teng darajada ta'minlaydi, chunki zakalatni olgan tomon majburiyatlarni buzgan taqdirda zakalat summasining ikki barobarini to'lashi kerak bo'ladi (tomonlarning o'zaro majburiyatlari ta'minlanadi). Ta'minlovchi to'lov faqat bir tomonning majburiyatini ta'minlaydi. Majburiyat bajarilmagan, lozim darajada bajarilmagan taqdirda ta'minlovchi to'lovni olgan tomon uni ikki barobar miqdorda qaytarishga majbur emas. Uni ikki barobar miqdorda qaytarish haqidagi shart qonunga mos emas deb tan olinadi. Masalan, Iqtisodiy

sudning qaroriga ko'ra, ta'minlovchi to'lov faqat bir tomon — to'lov oluvchining manfaatlariga kafolat bo'lib xizmat qiladi. Uni ikki barobar miqdorda qaytarish haqidagi shart qonunga mos emas deb tan olinadi.

Zakalatning roli majburiyatning jabrlangan tomonini himoya qilishdan iborat, chunki u agar kelishuv to'lovchi tomonidan bajarilmasa, oluvchida qoladi va agar buzuvchi oluvchi bo'lsa, to'lovchiga ikki barobar miqdorda qaytariladi. A.M.Bulanova farqlovchi belgi sifatida kelishuv shaklini ajratib ko'rsatadi, zakalatdan farqli o'laroq (FKning 311-moddasi) qonunchilikda ta'minlovchi to'lov to'g'risidagi kelishuv shakliga talablar o'z ichiga olmasligiga havola qilib, shu sababli ular bitimlar shakliga oid fuqarolik qonunchiligining umumiy talablariga muvofiq aniqlanishi kerak, unga ko'ra zakalat to'g'risidagi kelishuv zakalat summasidan qat'i nazar yozma shaklda tuzilishi kerak [10, C 38].

Biroq, bizning fikrimizcha, ham zakalat, ham ta'minlovchi to'lovni qat'iy rasmiy bitimlar deb tan olish kerak, chunki ular uchun yozma shakl talab etiladi. Fuqarolik-huquqiy munosabatlar amaliyoti ta'minlash shartlarini yozma ravishda kelishib olish yaxshiroq ekanligidan dalolat beradi.

Xulosa. Shunday qilib, zakalat va ta'minlovchi to'lov ham o'xshash, ham farqli jihatlariga ega. Ushbu usullar vujudga kelish asosi bo'yicha o'xshash bo'lgan rasmiy ta'minlash bitimlari hisoblanadi, shuningdek ular ta'minlash, isbotlash va to'lov funksiyalarini (oxirgi ikkitasi ba'zi xususiyatlar bilan) bajarishi va dastlabki shartnomani ta'minlashi mumkin [11, C. 31-36].

Majburiyatlarni ta'minlash bajarilishining ko'rib chiqilayotgan usullarining o'xshashligiga qaramay, ular mustaqil hisoblanadi va ko'plab parametrlar bo'yicha farq qiladi. Birinchi navbatda ta'minlovchi to'lov zakalatdan qo'llanish sohasi bilan farq qiladi. Ta'minlovchi to'lov, zakalatdan farqli o'laroq:

- faqat kreditor uchun foydali;
- ta'minot to'lovlari pulsiz shaklda kiritish imkoniyatini nazarda tutadi;
- shuningdek, to'lov bilan kelgusidagi majburiyatlarni ta'minlash imkoniyatini nazarda tutadi.

Adabiyotlar/Literatypa/References:

1. Гасников К.Д. Применение обеспечительных платежей в рамках отдельных гражданско-правовых обязательств: теоретические и практические аспекты // Журнал российского права. 2016. – № 10. – С. 48.
2. Гасников, К. Д. Правовая природа обеспечительного платежа и применения неустойки и убытков в рамках предварительного договора / К. Д. Гасников // Комментар. практики рассмотрения эконом. споров (судеб.-арбитр. практики) / под ред. В. Ф. Яковлева. – М. : КОНТРАКТ, 2015. – Вып. 21. – С. 145–158.
3. Анциферов, О. Д. Обеспечительный платеж по предварительному договору купли-продажи жилья / О. Д. Анциферов // Законодательство и экономика. – 2007. – № 1. – С. 65–68.
4. Мелихов, Е. И. Предварительный договор и задаток / Е. И. Мелихов // Юрист. – 2003. – № 4. – С. 15–21.
5. Комментарий к Гражданскому кодексу РСФСР / отв. ред. С. Н. Братусь, О. Н. Садиков. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Юрид. лит., 1982. – 680 с.
6. Ершов О.Г. Обеспечительный платеж и смежные юридические конструкции // Вестник Омской юридической академии. 2016. № 2 (31). – С. 24-27.
7. Гонгало Б.М. Учение об обеспечении обязательств: монография. – М: СТАТУТ, 2004. – С. 18.

8. Новиков К. А. Понятие способа обеспечения исполнения обязательств в гражданском праве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – М.: 2012. – С. 12.
9. Ершов О. Г. Обеспечительный платеж и смежные юридические конструкции. – С. 26.
10. Буланова А.М. Обеспечительный платеж и задаток: сравнительно-правовая характеристика // Образование и право. 2015. – С. 38.
11. Косолапов Н.И. Соотношение обеспечительного платежа и задатка / Н. И. Косолапов. – Текст: непосредственный // Исследования молодых ученых : материалы XXIV Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2021 г.). – Казань : Молодой ученый, 2021. – С. 31-36.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.
Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:
100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com
Bog'lanish uchun telefonlar:
(99) 602-09-84 (telegram).